

Українська бібліотечна асоціація: аналіз реалізації стратегічних напрямів розвитку в 2006—2009 роках

Валентина Пашкова,
кандидат педагогічних наук,
доцент, заслужений працівник
культури України,
віце-президент Української
бібліотечної асоціації

Національні бібліотечні асоціації світу роблять суттєвий внесок у розвиток бібліотечної справи та бібліотечної професії [1]. Їхня різноманітна діяльність — важливий матеріал для теоретичного вивчення і узагальнення, підґрунтя для подальшого розвитку теорії та практики бібліотечної справи. Створена 1995 р. Українська бібліотечна асоціація (УБА) за п'ятнадцять років свого існування нагромадила певний досвід, стала впливовим професійним громадським об'єднанням, визнаним в Україні та світі. *Мета* цієї статті — проаналізувати реалізацію стратегічних напрямів розвитку УБА у 2006—2009 рр., увести до наукового обігу дані щодо розбудови діяльності УБА протягом останніх трьох років, проаналізувати вплив цієї професійної громадської організації на розвиток галузі та бібліотечної професії, накреслити перспективи вдосконалення організаційної спроможності. Стаття написана на основі використання опублікованих і неопублікованих джерел, зокрема Поточного архіву УБА, її веб-сайту та блогу, спостережень авторки, президента УБА у 2006—2009 рр.

Діяльність УБА упродовж останніх трьох років була підпорядкована місії, визначеній у Стратегії діяльності УБА "Зробимо бібліотеку символом демократії" на 2006—2010 рр. [2]. Це була перша спроба УБА розробити концепцію свого стратегічного розвитку. Відповідно до Стратегії діяльності на 2006—2010 рр., УБА покликана забезпечувати лідерство з метою розвитку, лобювання та удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування і бібліотечної професії, сприяючи просвіті та вільному доступу до інформації всіх громадян. Лідерство УБА проявлялося у визначенні місії та баченні завдань і ролі членів професії, у розробленні стратегій і планів їхньої реалізації, знаходженні ресурсів для їхнього виконання, мотивації участі у реалізації планів. У Стратегії УБА підтвердила, що основними цінностями, які вона сповідує, є: інтелектуальна свобода та відданість ідеалам демократії; орієнтація на користувача ("читачецентризм"); прагнення до навчання, професійного вдосконалення, сприяння освіті та просвіті нації.

Пріоритетними напрямками діяльності УБА, визначеними Стратегією, були:

- українські бібліотеки — назустріч людям;
- бібліотекарі України сповідують демократичні цінності та стандарти;
- УБА сприяє організації та управлінню галуззю і розвитку бібліотечної професії;
- бібліотекарі України входять у світове інформаційне співтовариство;
- налагодження тісних партнерств;
- соціальний захист бібліотекарів;

- розширення членства;
- фінансування діяльності УБА.

Вони реалізовувалися шляхом проектної діяльності, розвитку освітнього компоненту, розроблення методичних та інших матеріалів, видавничої діяльності, захисту й лобювання інтересів бібліотек і бібліотекарів, участі в розробленні інформаційно-бібліотечної політики, інформування, науково-дослідної, міжнародної діяльності, вдосконалення менеджменту та управління УБА.

Перший напрям — "Українські бібліотеки — назустріч людям". Мета діяльності УБА — створення бібліотеки умов для громадян реалізувати свої громадянські права і свободи, задовольняти економічні та гуманітарні інтереси. УБА заохочувала бібліотеки сприяти соціальному залученню, ліквідації інформаційної та електронної нерівності, розвивати послуги для людей із особливими потребами.

Заслугою асоціації стало привертання уваги до бібліотечно-інформаційного обслуговування людей з особливими потребами, партнерство з різними установами в реалізації відповідних проектів. Зокрема, у 2006 р. вона ініціювала проведення під час Всеукраїнської науково-практичної конференції директорів державних та обласних універсальних наукових бібліотек "Публічні бібліотеки України: тенденції та перспективи розвитку в ХХІ сторіччі" у м. Дніпропетровськ обговорення проблеми "Рівноправний доступ, рівні можливості: бібліотечне обслуговування громадян із особливими потребами". 2006 р. були проведені всеукраїнські семінари "Місія бібліотек в інформаційному забезпеченні людей з особливими потребами" у м. Рівне та "Регіональна бібліотека у системі соціокультурної реабілітації людей з особливими потребами" у м. Херсон. У роботі цих двох семінарів загалом взяли участь близько 100 спеціалістів з усіх регіонів України. Партнерами асоціації були обласні універсальні наукові бібліотеки та Посольство США в Україні.

У 2006—2008 рр. УБА разом з університетами України та Німеччини брала участь у реалізації міжнародного проекту TEMPUS "EduVisIm: "Адаптивні інформаційні та комунікативні технології для освіти учнів в Україні". У рамках цього проекту УБА здійснювала консультативну допомогу, привертала увагу до ролі бібліотек у наданні доступу до інформації людям з обмеженнями зору. 2008 р. УБА організувала міжнародні семінари "Надання послуг у бібліотеках для сліпих та слабозорих людей у Німеччині" та "Нові інформаційні технології у бібліотечному обслуговуванні людей із обмеженнями зору", що відбулися в м. Києві. Партнерами УБА були Державна академія керівних кадрів культури та мистецтв, Гете-Інститут, Посольство США в Україні, Центральна спеціалізована бібліотека для сліпих ім. М. Островського. У роботі семінарів взяли участь понад 55 бібліотекарів з Києва, Миколаєва та Херсона.

У полі уваги УБА були також проблеми інформаційно-бібліотечного обслуговування етнічно та економічно різноманітного населення. Їм був присвячений семінар, організований Кримською республіканською універсальною науковою бібліотекою ім. І. Франка (м. Сімферополь) 2006 р. Ці проблеми піднімалися під час зустрічей президента УБА з представниками національних меншин і керівниками регіональних осередків УБА в різних регіонах України. Під час цих та інших заходів УБА доводила до бібліотечного загалу важливість і шляхи вдосконалення надання рівноправного та вільного доступу до бібліотечних послуг, сприяла підвищенню якості надання та розширенню номенклатури інформаційно-бібліотечних послуг, професіоналізації бібліотекарів з питань соціального залучення, ліквідації інформаційної та технологічної нерівності. Ці заходи УБА були спрямовані також на реалізацію другого напрямку Стратегії

УБА — "Бібліотекарі України сповідують демократичні цінності та стандарти", бо під час конференцій і семінарів наголошувалося на важливості дотримання принципів інтелектуальної свободи, протистояння цензурі надання доступу до інформації, необхідності дотримування вимог Кодексу етики УБА, забезпечувати рівні можливості доступу до інформації, запроваджувати стандарти світового бібліотечно-інформаційного обслуговування громадян. Ці проблеми розглядалися асоціацією в контексті долучення до міжнародного руху Відкритого доступу до знань. УБА знайомила бібліотечну громадськість України з концепцією Відкритого доступу до знань, 2009 р., сприяла участі України у Міжнародному тижні відкритого доступу. Як відомо, концепція Відкритого доступу передбачає можливість зробити результати наукових досліджень доступними всім через мережу Інтернет, всюди та повсякчас [3]. Ці та інші важливі для галузі питання розглядалися під час міжнародних науково-практичних конференцій "Informatio", в яких УБА була спів-організатором разом з асоціацією "Інформатіо-Консорціум", Науковою бібліотекою Національного університету "Києво-Могилянська академія" та Міжнародним фондом "Відродження". З цими ж партнерами УБА організувала й конференцію "Авторське право в цифровому середовищі", семінар "Електронні ресурси для науки та освіти". Зокрема, в останньому семінарі взяли участь 47 учасників — представники університетських бібліотек, громадських організацій, наукових інституцій з різних регіонів України — Києва, Львова, Харкова, Рівного та ін.

2008 р. члени і широке коло бібліотекарів скористалися з організованих асоціацією семінарів "Управління проектами з оцифрування в бібліотеці", які проходили за участю фудбрайтівського лектора Сьюзен Бенц (США). Вони були організовані у партнерстві з Книжковою палатою України, Науковою бібліотекою Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут", Асоціацією "Інформатіо-Консорціум", Центром інформаційних ресурсів Посольства США в Україні й проходили у Науковій бібліотеці Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут" і Книжковій палаті України за участю представників національних, публічних, університетських бібліотек.

Проблеми інноваційного розвитку бібліотек розглядалися 2009 р. на семінарах, що їх провела УБА у містах Севастополь та Сімферополь (у партнерстві з Севастопольською бібліотечною асоціацією, бібліотекою Севастопольського національного технічного університету, Міністерством культури АРК, Кримською республіканською універсальною науковою бібліотекою ім. І. Франка та Посольством США в Україні). Загалом, у цих семінарах взяли участь 120 фахівців з усіх регіонів Криму, представники публічних, університетських та шкільних бібліотек.

УБА зосереджувалася на організації й інших науково-практичних конференцій і семінарів, що сприяли дослідженню актуальних проблем теорії та вдосконаленню бібліотечної практики. 2009 р. за підтримки УБА відбулася Міжнародна конференція "Доступ до знань через Електронну бібліотеку та центри знань України" у Національному університеті "Києво-Могилянська академія", м. Київ. "Інформація органів влади для громадян у публічній бібліотеці: доступ, консультування" — тема семінару, що пройшов у 2009 р. у Національній парламентській бібліотеці України.

У 2008 р. Міністерство культури і туризму України, визнаючи авторитет УБА в професійній спільноті, доручило асоціації з метою забезпечення проведення всеукраїнських заходів за програмою П'ятнадцятої міжнародної конференції "Крим-2008" "Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, культури, освіти і бізнесу" здійснити організаційну підготовку до проведення всеукраїнських заходів конференції, у тому числі Дня бібліотек України [4]. День бібліотек України у рамках конференції "Крим-2008", організований УБА в партнерстві з Міністерством культури і туризму України, став форумом, під час якого було проаналізовано проблеми й досягнення книгозбірень України. УБА

провела також презентацію "Програма "Глобальні бібліотеки": перспективи для України". Привернуло увагу учасників конференції й спеціальне засідання УБА "Мости партнерства: роль УБА у вивченні, запровадженні та використанні європейських стратегій розвитку бібліотек". З ініціативи УБА відбулася також благодійна акція "Українські книжки — бібліотекам Криму".

Делегація УБА брала участь у роботі Міжнародної конференції "Крим-2009", де, серед інших заходів, було проведено засідання УБА "Творчість та інновації в українських бібліотеках", в якому взяли участь майже сто українських фахівців.

Організуючи конференції та семінари, УБА сприяла розвитку бібліотечної професії, ознайомленню бібліотечної громадськості з сучасними вітчизняними і зарубіжними концепціями розвитку теорії галузі, це був і внесок у бібліотекознавство та розвиток безперервної бібліотечно-інформаційної освіти.

Серед важливих напрямів діяльності УБА відповідно до Стратегії було *сприяння організації та управлінню галузю, соціальний захист бібліотекарів*. Президія УБА створювала умови для кожного члена організації брати участь в удосконаленні інформаційно-бібліотечної політики, у розробленні відповідної законодавчої бази, а також впливати на їхню реалізацію. Різноманітними засобами УБА формувала у суспільстві усвідомлення значення бібліотеки як осередку культури, освіти, інформації, намагалася привернути увагу до її проблем, забезпечити інформування громадськості з проблем галузі та шляхів їхнього вирішення. УБА спрямувала свою діяльність на лобювання інтересів працівників бібліотек у процесі прийняття законів та інших нормативних актів, щоб їхній зміст передбачав умови соціального захисту працівників галузі, встановлення належної оплати їхньої праці та пенсійного забезпечення. З цієї метою члени Президії зверталися до Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, Президента, профспілки працівників культури, інших органів, від яких залежить прийняття рішень. Члени Президії УБА виступали в засобах масової інформації, зверталися до урядовців особисто та з листами, представляли бібліотекарів у комітетах на різних шаблях влади.

Члени президії УБА взяли активну участь у підготовці нової редакції Закону України "Про бібліотеки та бібліотечну справу", співпрацювали з Міністерством культури та туризму України. 2006—2007 рр. вони направляли листи до Президента України, Голови Верховної Ради, Прем'єр-міністра України, в яких, зокрема, обґрунтували пропозиції щодо внесення змін до Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти". Це певною мірою вплинуло на те, що Верховною Радою України було внесено зміни до Закону України "Про порядок закупівлі товарів, робіт і послуг". 2007 р. було направлено лист до міністра культури та туризму України щодо катастрофічного стану підготовки фахівців для бібліотек. Члени президії УБА лобювали в Кабінеті Міністрів України питання доплат бібліотечним працівникам за вислугу років та інші питання. Президент УБА В. Пашкова та віце-президент Т. Вилегжаніна працювали членами Експертної групи при Національній раді з питань культури і духовності при Президенті України, і, зокрема, спільно з іншими членами Президії підготували пропозиції УБА щодо проведення Року української книги.

2008 р. президент УБА взяла участь у зустрічі з віце-прем'єр-міністром України І. Васюником і відповідальними працівниками апарату Кабінету Міністрів України, присвяченій реалізації проекту "Глобальні бібліотеки — Україна" і важливості підтримки проекту урядом України. Урядовці були ознайомлені з роллю УБА в розвитку бібліотечної справи в Україні, зосібна в організації та реалізації проектів "Інтернет для читачів публічних бібліотек" і "Глобальні бібліотеки — Україна", станом інформатизації галузі.

Опікувалася УБА й захистом приміщень бібліотек, зокрема, приміщення Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Київ. Асоціація направила листи та звернення на захист бібліотек, проводила прес-конференції, зустрічі в комі-

татах Верховної Ради України, що, певною мірою, вплинуло на привертання уваги влади до проблем захисту приміщень книгозбірень і прийняття відповідних рішень.

УБА спромоглася закласти підвалини для нового рівня діяльності щодо лобювання і захисту інтересів бібліотек і їхніх співробітників завдяки проекту "Глобальні бібліотеки — Україна", який 2009 р. отримав назву "Бібліоміст". При асоціації було створено групу з адвокатів, здійснено навчання її членів. До складу робочої групи УБА з адвокатів входять директори та провідні фахівці бібліотек різних систем і відомств, викладачі та науковці. 2009 р. група підготувала проект документа "Програма УБА з адвокатів "Через бібліотеки — до знань", мета якого — привертати увагу суспільства і влади до бібліотек, змінити їхній імідж, зробити їх привабливішими для користувачів і бібліотекарів. Для цього важливо створити сучасну матеріально-технічну базу для бібліотек України та підвищувати рівень кваліфікації працівників бібліотек, їхню здатність використовувати інноваційні технології та методики. Після обговорення бібліотечною громадськістю "Програма УБА з адвокатів "Через бібліотеки — до знань" [5] була схвалена Конференцією УБА в грудні 2009 р.

30 вересня 2009 р. відбулося розширене засідання Кабінету Міністрів України, на якому розглядалися проблемні питання розвитку українських книгозбірень. До слова, разом із керівниками провідних бібліотек України, були запрошені й президент УБА В. Пашкова та віце-президент Т. Вилегжаніна, які в своїх виступах зосередилися на найбільшій питанні, що гальмують розвиток бібліотечно-обслуговування громадян України, зокрема, інформатизації галузі, стані приміщень бібліотек, спробах виселення книгозбірень, інвестиціях у галузь тощо. На цьому засіданні було передано лист УБА до Прем'єр-міністра України щодо захисту приміщень бібліотек. Аналогічний лист було направлено Уповноваженому з прав людини при Верховній Раді України Н. Карпачовій. Після засідання Кабінету Міністрів представники УБА провели зустрічі з представниками Державного комітету з інформатизації та іншими посадовцями, лобюючи актуальні питання розвитку галузі, зокрема, включення їх до Державної програми інформатизації й забезпечення відповідного фінансування.

Суттєво активізувала УБА свою роботу із засобами масової інформації. Її представники брали участь у програмі "Документ+" на телеканалі "1+1", де розповідали про модель сучасної бібліотеки; у прес-конференції в Українському національному інформаційному агентстві "Укрінформ" з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек у 2006 р. разом із високопосадовцями Міністерства культури і туризму України; у прямому ефірі радіо "Промінь" у програмі "Проект "Українська бібліотечна асоціація" виступали та відповідали на запитання слухачів про сучасний стан і перспективи розвитку бібліотек, завдання і діяльність УБА"; 2009 р. у прямому ефірі Українського радіо (1-й канал, програма "Культура"). Статті про діяльність УБА та завдання бібліотек, інтерв'ю з членами президії з'явилися у центральних і місцевих газетах [6].

Розуміючи важливість адекватного представлення інформації про книгозбірні в медійному просторі УБА у звітний період приділила увагу навчання бібліотекарів ефективному спілкуванню з журналістами. У 2007 р. були проведені семінари та майстер-класи "Як працювати з пресою" в Закарпатському регіональному осередку УБА, в столиці України для методистів обласних бібліотек, а також для інших груп бібліотекарів.

Мета УБА — створити сприятливі умови та відповідне інформаційно-освітнє середовище для входження бібліотекарів України у світове інформаційне співтовариство (четвертий напрям Стратегії). Таке середовище створюється шляхом організації вивчення іноземних мов, участі у міжнародних проектах, реалізації міжнародної співпраці та програм візитів і обмінів, придбання та перекладу іноземних професійних видань, проведення наукових заходів і професійних зустрічей, укладання угод про партнерство із закор-

донними колегами. Було поставлено завдання вступу УБА до міжнародних професійних організацій, представлення інтересів українських бібліотекарів у міжнародних асоціаціях, консорціумах тощо.

2009 р. за фінансової підтримки програми "Бібліоміст" УБА як національна бібліотечна асоціація стала членом Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) (membership code: UA-0001). Під час зустрічей з відповідальними працівниками ІФЛА обговорювався вступ УБА до цієї провідної міжнародної організації, співробітництво в рамках секцій публічних бібліотек, університетських бібліотек, менеджменту національних бібліотечних асоціацій. Президент УБА у 2009 р. на запрошення Секретаріату ІФЛА працювала у штаб-квартирі ІФЛА в Гаазі в групі міжнародних експертів над розробленням навчальної програми "Розбудова міцних бібліотечних асоціацій".

На Світовому бібліотечно-інформаційному Конгресі та 75-й Генеральній конференції та асамблеї ІФЛА "Бібліотеки будують майбутнє на основі культурного надбання" за підтримки програми "Бібліоміст" УБА представляли її президент та член президії І. Шевченко. У їхній пристоєвній доповіді (підготовленій спільно з Я. Титаренко з програми "Бібліоміст") "Публічні бібліотеки України розширюють доступ до Інтернету: минулі, теперішні та майбутні проекти" висвітлювалася роль УБА у запровадженні Інтернет-послуг в українських бібліотеках, характеризувалися основні проекти, що реалізовані в нашій країні. Серед учасників конгресу були розповсюджені матеріали про діяльність УБА, стан бібліотечної справи в Україні та перспективи реалізації проекту "Бібліоміст". Презентацію УБА відвідали понад сто учасників конференції.

Представники УБА під час Конгресу провели численні зустрічі та взяли участь у засіданнях, які сприятимуть розбудові УБА, зокрема у засіданні групи експертів ІФЛА з розроблення навчальної програми "Будуємо міцні бібліотечні асоціації"; засіданні та зустрічах з представниками Фондації Білла та Мелінди Гейтс щодо реалізації проектів з інформатизації в різних країнах; зустрічі з керівниками штаб-квартири ІФЛА щодо участі УБА в програмах і діяльності цієї міжнародної організації; перемовини з виконавчим директором Австрійської бібліотечної асоціації щодо організації навчального візиту українських бібліотекарів до Австрії; зустрічі з керівниками Моргенсон-центру міжнародних бібліотечних програм (США) щодо візиту директорів обласних бібліотек до США; обговорення актуальних проблем розвитку професійного громадського руху та можливої співпраці з керівниками бібліотечних асоціацій Болгарії, Чехії, Фінляндії, Німеччини, США та інших країн; сесіях конгресу з питань адвокатів, діяльності публічних бібліотек, політики щодо організації користування Інтернетом у бібліотеках тощо. Ця діяльність підпорядкована завданню УБА спрямовувати розвиток бібліотечно-інформаційної сфери у відповідності до європейських програм і концепцій і запроваджувати міжнародні стандарти бібліотечно-інформаційної діяльності, як зазначено у Стратегії.

До міжнародної діяльності належить й поширення інформації про УБА та бібліотечну справу України, зокрема через публікації. Так, 2008 р. вийшов сьомий том у серії "Світові звіти ІФЛА/FAIFE" під назвою "Доступ до бібліотек та інформації: на шляху до справедливого світу". УБА надала матеріали щодо України до розділу про стан доступності бібліотек та інформації в окремих країнах, про що йдеться на с. 379—381 цього звіту [7].

Перед УБА стояло також завдання брати участь у розробленні пріоритетних напрямів підготовки і підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів відповідно до міжнародної практики. Крім вже названих конференцій і семінарів, які проводилися відповідно до цього завдання Стратегії, УБА продовжувала розвивати діяльність Центру безперервної інформаційно-бібліотечної освіти, який створено у партнерстві з Державною академією керівних кадрів культури та мистецтв України. У відповідь на запити членів УБА організовувала навчальні поїздки бібліотекарів: у 2006 р. — до Данії (у партнерстві з бібліотекою м. Орхус, Данія) та до

Білорусі; у 2008 р. (за підтримки програми "Бібліоміст") — до Польщі (у партнерстві з Польською спілкою бібліотек — PZB, з якою УБА уклала Угоду про співпрацю). Учасниками українсько-польської науково-освітньої програми стали представники бібліотек-переможниць Всеукраїнського конкурсу "Бібліотека року" з Барської ЦРБ Вінницької області та ЦБ ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Николаєва.

Центр безперервної інформаційно-бібліотечної освіти УБА у партнерстві з Французьким культурним центром у м. Київ з метою підвищення фахових знань директорів і керівних працівників бібліотек реалізував міжнародну науково-освітню професійну програму у Франції "Європейські стратегії розвитку культури і освіти та роль бібліотек". Учасниками програми були 18 членів УБА. Подальшим розвитком партнерських стосунків з Французьким культурним центром у Києві стало виділення місць для безоплатного навчання двох бібліотекарів на курсах французької мови. 2009 р. відбулася навчальна поїздка 14 українських бібліотекарів з Києва, Донецька, Луганська, Вінниці, Дніпропетровська, Полтави до Іспанії на запрошення Бібліотечної асоціації Каталонії (Іспанія).

Під час таких поїздок, які організуються на замовлення членів УБА та оплачуються самими учасниками, УБА бере на себе організацію поїздки, пошук сторони, що приймає, розроблення і реалізацію програми навчання тощо, бібліотекарі вивчають прогресивний досвід надання бібліотечних послуг, обговорюють можливості запровадження його на теренах України. Після поїздок учасники розповсюджують набутий досвід під час конференцій, на шпальтах фахової преси і, що найголовніше — запроваджують у практику роботи українських бібліотек.

Для реалізації своєї місії й виконання завдань УБА розвиває *партнерські стосунки* із владою, громадянським суспільством, спорідненими установами, іншими професійними об'єднаннями, фондами і благодійними організаціями. Це сприяє консолідації інтелектуальних, організаційних і економічних можливостей для спільного вирішення професійних завдань. УБА розвиває програми стратегічних партнерств на міжнародному, національному, регіональному і місцевому рівнях, стверджує імідж УБА як надійного партнера, що адекватно представляє галузь, розуміє шляхи її розвитку, забезпечує інтереси своїх членів і суспільства загалом. Розвивалася співпраця з Міністерством культури і туризму України, Державним комітетом України з інформатизації. Важливими партнерами УБА є Українська асоціація видавців і книгорозповсюджувачів, Асоціація бібліотек України. Конкретним змістом наповнювалися укладені офіційні угоди про партнерство з Білоруською бібліотечною асоціацією та Польською спілкою бібліотек, з Державною академією керівних кадрів культури і мистецтв. Цікавим досвідом, вартим продовження, стало партнерство у проведенні фотовиставки УБА "Моя бібліотека" — у Міністерстві культури та туризму України (2006) та у Львівській обласній науковій універсальній бібліотеці під час проведення Львівського форуму видавців (2007). Важливими партнерами УБА стали провідні бібліотеки України різних систем і відомств.

У рамках Року української книги у Національній парламентській бібліотеці України відбувся Фестиваль української книги та читання, партнером в організації якого разом із Міністерством культури і туризму України, цією бібліотекою, Національною радою з питань культури і духовності, Українською асоціацією видавців і книгорозповсюджувачів була й УБА. Сприяло розширенню партнерства з видавцями й книгорозповсюджувачами й те, що члени президії УБА беруть участь в оцінюванні результатів конкурсу "Краща книжка року" та роботі конкурсної комісії міжнародних книжкових виставок.

Відповідно до завдань Стратегії УБА "зберігати існуючі в УБА традиції, пов'язані з організацією та проведенням професійних конкурсів, діяльністю експертних комісій, нагородженням почесними відзнаками" 2009 р. Президія УБА провела конкурс девізів до Всеукраїнського дня бібліотек. Переможцю отримав девіз: "Бібліотек@ — твоє вікно у світ".

Цей девіз і логотип застосовувалися книгозбірнями в процесі підготовки та святкування Всеукраїнського дня бібліотек 2009 р., що сприяло привертанню уваги громадськості до ролі бібліотек в інформаційну еру.

Президія УБА розробила й ухвалила "Положення про конкурс на здобуття звання "Бібліотека року" для бібліотек усіх систем і відомств. Уперше 2008 р. вона підбила підсумки конкурсу та нагородила переможців до Всеукраїнського дня бібліотек: Комунальний заклад "Барська районна бібліотека Вінницької області" (директор Л. Кирилук); Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Николаєва (директор Т. Тверда); Бармашівська сільська бібліотека-філія Жовтневого району Николаївської області (директор Т. Сушко). Переможцем конкурсу "Бібліотека 2009 року" визнано Кіровоградську обласну наукову універсальну бібліотеку ім. Д. І. Чижевського (директор О. Гаращенко). Дипломантами конкурсу визнані також Бібліотека Сумського державного університету (директор Т. Слабко) та Івановецька сільська бібліотека Барського району Вінницької області (директор Н. Цимбал). Продовжувалася практика нагородження провідних фахівців почесними відзнаками УБА.

Проектна діяльність розглядалася президією УБА як важливий засіб досягнення стратегічних завдань. Серед основних втілених проектів, та тих, що знаходяться в процесі реалізації, є:

- проект "Створення регіональної мережі інформаційних пунктів доступу громадян до законодавчого процесу". Грант від Програми сприяння Парламенту України;
- міжнародний проект TEMPUS "EduVisIm: "Адаптивні інформаційні та комунікативні технології для освіти учнів в Україні";
- проект "Орієнтири доступного мира" Центральної бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького м. Николаїв, УБА та Російської бібліотечної асоціації, присвячений цифровим технологіям безбар'єрного середовища;
- проект з придбання словників для 27 інформаційних центрів "Вікно в Америку" (грант від Посольства США в Україні);
- Мініпроекти з Гете-Інститутом;
- проект "Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)" (Посольство США), у якому продовжується участь УБА та її регіональні осередки;
- проект "Бібліоміст" Фонду Білла та Мелінди Гейтс, який адмініструється IREX;
- проект "Електронна бібліотека України: ElibUkr" (Національний університет України "Києво-Могилянська академія" та інші партнери за підтримки USAID).

Не завжди проекти УБА отримували підтримку грантодавців. Зокрема, не знайшов її проект з удосконалення бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, розроблений президентом асоціації в партнерстві з навчальними закладами України, Великобританії та іншими партнерами і поданий на конкурс за програмою TEMPUS-2008.

Особливе значення має участь УБА в реалізації масштабного проекту "Бібліоміст". Асоціація відіграла помітну роль у тому, щоб цей проект був втілений в життя, і Фонд Білла та Мелінди Гейтс "прийшов" до України. Була проведена величезна організаційна робота з самим фондом, Міністерством культури і туризму України, Посольством США в Україні, регіональними осередками УБА, представниками різноманітних структур. УБА надавала фонду Білла та Мелінди Гейтс консультації щодо стану бібліотечної справи та запровадження Інтернету в Україні, відповідала на численні запити. УБА також консультувала організації, які брали участь у конкурсі на адміністрування цього проекту в Україні. Після перемоги в цьому конкурсі Ради Міжнародних Наукових Досліджень та Обмінів (IREX) УБА почала тісну співпрацю з цією організацією, допомагаючи їй з остаточним окресленням концепції, здійснюючи консультуван-

ня, допомагаючи встановлювати необхідні контакти тощо. Цінним є те, що проєкт "Бібліоміст" не лише сприятиме покращанню доступу громадян до Інтернету та інформаційних технологій і навчанню користувачів, а й включає такі важливі для УБА компоненти як "Розбудова організаційної спроможності УБА" та "Створення тренінгових центрів для бібліотекарів".

Від початку співпраці з IREX УБА визначилася з тим, що працює в партнерстві щодо організації доступу громадян до Інтернету та інформаційних технологій, водночас виступає отримувачем грантів за проєктами "Розбудова організаційної спроможності УБА" та "Створення головного тренінгового центру для бібліотекарів". Формуючи партнерство, УБА виходила з того, що має спільні з програмою "Бібліоміст" місію і завдання, тому воно принесе обопільну вигоду і позитивні результати для громадян України. Водночас, передбачалось нелегке узгодження організаційних культур двох організацій — УБА та IREX, визначення кола відповідальності та обов'язків.

На першому етапі співпраці щодо реалізації програми "Бібліоміст" у 2008 р. був проведений семінар "Методологія аналізу потреб бібліотек". У його роботі взяли участь понад сто бібліотекарів з усіх регіонів України. Представники УБА виступили на колегії Міністерства культури і туризму України перед директорами обласних бібліотек щодо завдань та участі книгозбірень України в реалізації програми "Глобальні бібліотеки — Україна". УБА стала співорганізатором Форуму національних перспектив, що відбувся 2008 р. за участі IREX, представників великого бізнесу, українських та іноземних благодійних організацій, керівництва програми "Глобальні бібліотеки" Фондації Білла та Мелінди Гейтс, а також Посольства США в Україні. Представники УБА є членами Національної експертної ради програми "Бібліоміст".

У рамках програми "Бібліоміст" робоча група нашої асоціації дослідила стан інформатизації бібліотек усіх областей України, АРК та м. Севастополь, а також провела опитування фокус-груп з представників різних професійних груп, громадських організацій, де були визначені потреби користувачів бібліотек у послугах доступу до інформації з мережі Інтернет. Для здійснення цієї роботи регіональні відділення УБА співпрацювали з IREX та Президією УБА. 2008 р. було оприлюднено в Інтернеті, а згодом і видано документ "Публічні бібліотеки як місце доступу громадян до інформаційних технологій та Інтернету: матеріали дослідження" [8].

Складником програми "Бібліоміст" стало розроблення навчального плану та навчальних матеріалів для програми підвищення кваліфікації працівників бібліотек "Організація та управління змінами у публічній бібліотеці в умовах інформатизації та соціально-економічних перетворень". 30 вересня 2009 р. у рамках святкування Всеукраїнського дня бібліотек відбулося урочисте відкриття Головного тренінгового центру УБА в столиці України у партнерстві з Державною академією керівних кадрів культури і мистецтв, у якому розпочата активна діяльність з підготовки бібліотекарів за програмою "Бібліоміст".

За підтримки проєкту "Бібліоміст" відбувається активний розвиток діяльності УБА з адвокати.

Реалізуючи сьомий напрям Стратегії "Розширюємо членство", УБА намагалася залучати нових членів, розвивала номенклатуру й підвищувала якість послуг своїм членам, зокрема через організацію конференцій, розширення інформаційної та видавничої діяльності, лобювання інтересів громадян і пропаганди професії. УБА виходить з того, що лідерство можна й потрібно реалізовувати на всіх рівнях асоціації. Кожен член може впливати на рішення УБА — це було закладено в її Статут як професійної громадської організації з індивідуальним членством. Через веб-сайт та блог УБА, зустрічаючись і звітуючи, Президія створювала можливості для демократичної участі членів у діяльності асоціації, забезпечувала прозорість діяльності Президії. Так, активно пройшла дискусія з питань подальшої розбудови асоціації під час конференції "Крим-2009". У ній взяли

участь понад 90 бібліотекарів. Відбулася акція із залучення нових членів УБА та сплати членських внесків.

Активізували свою діяльність регіональні осередки УБА. Зокрема, Херсонський став співорганізатором науково-практичної конференції "Інформаційні технології в бібліотеках як фактор соціально-культурного розвитку територій" та фінального етапу III Обласного конкурсу працівників сільських бібліотек "Міс "Сільська бібліотека" — 2008". Рівненське обласне відділення УБА — Міжнародної науково-практичної конференції директорів і завідувачів центральних районних бібліотек, міських, сільських бібліотек, провідних фахівців ОУНБ "Сільська бібліотека на етапі розвитку суспільства знань" у Рівному. Це — приклади реалізації стратегічного завдання УБА — розробити програми підтримки сільських бібліотекарів і діяльності сільських бібліотек, спрямованої на обслуговування сільських мешканців. На засіданні УБА у Києві представлено "Модельний стандарт діяльності публічної (публічно-шкільної) бібліотеки Рівненської області". Його передано в регіональні та національні книгозбірні та учасникам зібрання, оприлюднено на сайті УБА. Це відділення здійснило низку інших програм і заходів.

2008 р. ухвалено рішення Тернопільської обласної ради про комп'ютеризацію публічних бібліотек області на 2008—2011 рр. Співрозробником ухваленої програми комп'ютеризації було Тернопільське обласне відділення УБА.

Активно запрацювало Волинське відділення УБА, яке налічує сьогодні 800 членів. Продовжують розвиватися Кіровоградське регіональне відділення УБА, Асоціація бібліотек Вінниччини, Севастопольська бібліотечна асоціація, Донецька обласна бібліотечна асоціація. Потужно працює Миколаївське регіональне бібліотечне товариство.

Проте, інші регіональні осередки загальмували свою діяльність, не доводять відомості про свої заходи і програми до Президії УБА, не інформують своїх членів про програми УБА.

Президія сприяла розвитку регіональних осередків УБА, надавала їм практичну допомогу у розбудові діяльності, зокрема, в реєстрації осередків. Її члени зустрічалися з членами регіональних відділень УБА, зокрема, Закарпатського, Чернівецького, Херсонського, Севастопольського, відповідали на листи та запити. Розроблено інформаційні матеріали "Що дає Вам членство в Українській бібліотечній асоціації". Однак, аналіз цієї діяльності засвідчив, що роботу з розширення членства на часі активізувати, короткотермінові кампанії не дають очікуваного результату. УБА необхідно розробити програму із залучення членів, вивчити зарубіжний досвід, вести цю діяльність систематично, залучати бібліотекарів різних систем і відомств.

Потрібно активізувати, а в деяких випадках — відновити роботу предметних і галузевих секцій, залучити лідерів, підтримувати використання ними різних форм професійного спілкування та засобів впливу. Вимагає також вивчення питань щодо розширення асортименту послуг членам асоціації.

УБА проводила діяльність в умовах обмеженого фінансування та відсутності штатних працівників, коли волонтери — члени Президії мали забезпечити зобов'язання УБА — юридичні, фінансові, програмні тощо відповідно до її місця та стратегічного плану. *Фінансування діяльності УБА* здійснювалося за рахунок членських внесків і проєктної діяльності. УБА забезпечувала всі напрями діяльності фінансуванням із різних джерел і підтримувала ініціативи членів УБА, спрямовані на пошук джерел фінансування. До фінансової діяльності УБА застосовувалися такі підходи:

- забезпечення необхідного фінансування для програм і розвитку організації;
- розроблення і дотримання стандартів звітності та контролю;
- ефективний фандрейзінг та ефективне витрачання грошей;
- прозорість фінансової діяльності;
- визнання цінності волонтерської праці.

Фінансову діяльність потрібно було забезпечити наданням якісних "товарів" і послуг відповідно до місії УБА, тобто ресурсами для діяльності й ефективності їхнього витрачання. Здійснювалася проектна діяльність, на яку УБА отримувала гранти від міжнародних організацій, фондів і програм.

Необхідно визнати, що Президія не вдалося запровадити чітку систему сплати членських внесків, зокрема, визначити порядок сплати членських внесків регіональними відділеннями. Основну увагу Президія приділяла програмній діяльності, намагаючись повернути до УБА прихильників якістю програм і проектів.

Важливе питання — *організаційний розвиток УБА*. Керівники асоціації вивчали її організаційну спроможність, аналізували організаційну структуру, роботу керівних органів. Зокрема, дійшли висновку, що оптимальна кількість членів Президії — 13 осіб, які спроможні спрямовувати діяльність асоціації, впливати на неї, забезпечити отримання кращого результату, а також самі активно працювати. Приділялася увага культивуванню роботи в команді, згуртуванню навколо визначених цінностей, розроблення процедур та правил діяльності.

Розширення обсягу та розвиток змістовної діяльності УБА значно збільшили навантаження на членів Президії — волонтерів, викликали необхідність вирішення питання щодо звільнених працівників виконавчого офісу УБА відсутність яких почала гальмувати поступальний розвиток. Тому від УБА до IREX була подана обґрунтована пропозиція щодо організаційного розвитку — створення офісу УБА та забезпечення його роботи для виконання статутних, стратегічних і тактичних завдань. Були розроблені вимоги до персоналу та процедури їхнього призначення. Наприкінці 2009 р. за підтримки програми "Бібліоміст" була введена посада виконавчого директора УБА, розроблена відповідна документація.

У процесі реалізації проекту організаційного розвитку УБА була розроблена Стратегія на 2010—2014 рр. та інші важливі документи, без яких неможливий професійний менеджмент і управління громадською організацією. Стратегія УБА на 2010—2014 рр. була затверджена Конференцією УБА в грудні 2009 р.

Проблеми організаційного розвитку УБА обговорювалися під час конференцій і семінарів, зокрема на засіданні УБА "Трансформації та інновації в бібліотеках: роль професійної спільноти", яке відбулося під час II Міжнародної науково-практичної конференції "Бібліотека і книга в контексті часу" у Національній парламентській бібліотеці України, а також під час Міжнародної конференції "Крим-2009". Діяльність УБА, її веб-сайт та блог презентували п'ятдесяті співробітникам НБУ ім. В. І. Вернадського у 2009 р. Відбулася презентація проектів і програм УБА для працівників публічних бібліотек м. Києва та Чернівців, Закарпаття; Національної бібліотеки України для дітей.

Розвиток професійних комунікацій, розповсюдження матеріалів про діяльність УБА, професійної літератури через веб-сайт УБА та його постійне оновлення були пріоритетів організації. Важливо було забезпечити прозорість інформації для членів асоціації і суспільства, налагоджувати стосунки шляхом відкритого спілкування із членами та партнерами, фіксувати успіхи і невдачі для подальшого вдосконалення. Крім веб-сайту, УБА використовувалися й інші друковані й електронні засоби. Члени Президії активно працюють у редколегіях ряду періодичних і неперіодичних видань. Було підготовлене до друку нове видання "УБА: документи і ма-

теріали" (Пашкова В. С., Добко Т. В., Дригайло В. Г.). Серйозна увага приділялася розвитку і актуалізації веб-сайту УБА. На часі — оновлення дизайну веб-сайту. Досягнення УБА — створення блогу "Творчість та інновації в українських бібліотеках" (<http://libinnovate.wordpress.com/>) у партнерстві з Посольством США в Україні.

Таким чином, аналіз реалізації Стратегії діяльності УБА на 2006—2010 рр. "Зробимо бібліотеку символом демократії" засвідчив активну її діяльність в усіх визначених напрямках, яка вплинула на поступ у розвитку галузі та бібліотечної професії. Наведені в цій статті дані будуть корисними у подальшому вивченні внеску УБА у розвиток науки, практики, освіти та управління бібліотечною справою. Можна стверджувати, що перша спроба стратегічного планування як інструменту управління професійною громадською організацією виявилася продуктивною. Водночас, УБА необхідно вдосконалювати методику стратегічного планування, звернути більше уваги на дотримання вимог програмно-цілового методу ("мета — спосіб її досягнення — ресурси — результат"), забезпечити регулярний моніторинг реалізації й актуалізацію поставлених цілей. Набутий досвід УБА буде корисним у процесі доопрацювання й реалізації Стратегії УБА на 2010—2014 рр., що була затверджена Конференцією УБА в грудні 2009 р.

Список використаної літератури

1. Пашкова В. С. Національні бібліотечні асоціації, 1876—2008 : монографія / В. С. Пашкова. — Х. : Акта, 2009. — 336 с.
2. Стратегія діяльності Української бібліотечної асоціації до 2010 р. "Зробимо бібліотеку символом демократії" [Електронний ресурс] / УБА ; розроб. В. С. Пашковою, І. О. Шевченко, В. М. Кочетковим ; затверджено конф. УБА 23 лют. 2006 р. — К., 2006. — 7 с. — Режим доступу: <http://www.uba.org.ua/html/modules/news/article.php?storyid=27> (Доступ : 2009. — 4 бер.). — Назва з екрана.
3. Ярошенко Т. Відкритий доступ: історія та сучасні проекти в Україні та світі [Електронний ресурс] : презентація виступу на Міжнар. наук. конф. "Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у світлі модернізації вищої освіти" (Севастополь, Україна, 19—21 трав. 2009 р.) / Т. Ярошенко — Режим доступу: <http://www.library.ukma.kiev.ua/dspace/handle/123456789/189>. — Назва з екрана.
4. Лист Міністерства культури і туризму України. — 1 с. — Поточний архів УБА.
5. Програма Української бібліотечної асоціації (УБА) з адвокати: "Через бібліотеки — до знань" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uba.org.ua/htdocs/modules/news/article.php?storyid=210>. — Назва з екрана.
6. Публікації про діяльність Української бібліотечної асоціації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uba.org.ua/htdocs/modules/news/article.php?storyid=92>. — Назва з екрана.
7. Ukraine : country reports // Access to libraries and information: towards a faife world. IFLA/FAIFE World reports series. Vol. 7. — IFLA/FAIFE, 2007. — P. 379—381. — Режим доступу: <http://www.ifla.org/faife/report/123%20IFLA-FAIFE%202007%20CR%20-%20Ukraine.pdf>. — Назва з екрана.
8. Публічні бібліотеки як місце доступу громадян до інформаційних технологій та Інтернету : матеріали дослідж. [Електронний ресурс] / Укр. бібл. асоц. ; В. С. Пашкова, І. О. Шевченко, Я. О. Хіміч. — К., 2008. — 127 с. — Режим доступу: <http://www.uba.org.ua/htdocs/modules/news/article.php?storyid=203> ; Публічні бібліотеки як місце доступу громадян до інформаційних технологій та Інтернету : матеріали дослідж. / УБА ; В. С. Пашкова, І. О. Шевченко, Я. О. Хіміч. — К. : Міленіум, 2008. — 122 с.
9. Пашкова В. С. Причини вступу до бібліотечних асоціацій : аналіз зарубіжних публікацій і досвід Української бібліотечної асоціації / В. С. Пашкова // Вісн. Кн. палати. — 2009. — № 8. — С. 15—17.